

שרה בהכחשה

דן בן-דוד

בחברה שבה סדר היום נקבע לפי סקרים, תחושות ודעות רווחות, מחפשים תמיד "מומחים" שיסכימו לספק את האשרור המקצועי לדעה הרווחת. בעולם כזה, יש לכלכלנים רבים בעיה. אחד הכלכלנים הבולטים והמקוריים בעולם, סטיבן לוויט, מתאר זאת היטב בספר יוצא דופן, *Freakonomics*, שכתב לאחרונה עם העיתונאי סטיבן דובנר. עם כל הכבוד להבעת דעות, הם כותבים, השקפות עולם אינן תחליף לניתוח כן של נתונים המוליך באופן תדיר לתובנות אחרות לגמרי.

הבעיה עם דעות רווחות אינה רק בכך שהן מבוססות על מידע חלקי, שבמקרים רבים פשוט אינו נכון, אלא בכך שאותן דעות ואמונות הפכות לעיתים קרובות מדי לאבני היסוד של מדיניות. תחום החינוך מספק את אחת הדוגמאות הבולטות להשתלטות הדעות והאמונות על העובדות.

שרת החינוך יולי תמיר טוענת שרמת החינוך הירודה בישראל נובעת משלוש בעיות מרכזיות: ישנם תלמידים רבים מדי בכל כיתה; מספר שעות ההוראה קוצצו; ושכר המורים נמוך. המכנה המשותף שגרם לכל שלוש הבעיות, לפי תמיר, הוא הקיצוצים הרבים שבאים לידי ביטוי בהוצאה לתלמיד בישראל שהינה מתחת למקובל במערב. לכן, שרת החינוך דורשת תוספת תקציב אגדית של 7 מיליארד שקלים – אך לא כדי לבצע שינויים מהותיים בסדר היום ובדרכי העבודה של משרדה. הרי השרה מצהירה מעל כל במה שהיא אינה מאמינה ברפורמות.

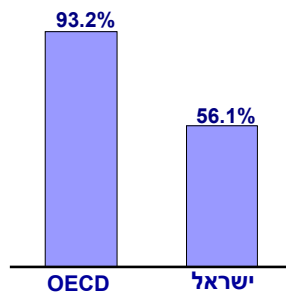
מדעות אלה, שעליהן מבוססת מדיניות החינוך של מדינת ישראל, נעבור לעובדות. התדרדרות המערכת היתה בעיצומה עוד בשנות התשעים, כאשר תקציבי החינוך של המדינה עדיין היו בנסיקה לרמות יוצאות דופן במימדים מערביים. כאשר טוענים שמקור הבעיה אינה השיטה אלא ההקצאה, אז איך ניתן להסביר את אשר ארע בתקופה ההיא?

גם לאחר הקיצוצים של שנות האלפיים, ההוצאה לתלמיד – המתוקנת עבור הבדלים ברמת החיים – בחינוך העל-יסודי בישראל הינה שווה לממוצע ה-OECD, ארגון המדינות המתועשות. בחינוך היסודי, ההוצאה לתלמיד בישראל עדיין גבוהה ב-23% מממוצע ה-OECD.

למרות שתקציב החינוך בארץ אינו נופל מהרמה המקובלת במערב, משכורות המורים בישראל – גם הן מתוקנות עבור הבדלים ברמת החיים – הינן בין 1/2 ל-2/3 בלבד מממוצע המשכורות ב-OECD. לאן הולך הכסף? באווירה המתירה התכחשות לעובדות, במקרה זה בנוגע לתקציב, אין צורך לספק לציבור הסברים אמיתיים בנוגע לתוצאות בעייתיות של המדיניות.

הוראה בתחומי ליבה*

כאחוז מסך שעות ההוראה, 2004
גילאים 9-11

* תחומי ליבה: קריאה, כתיבה, ספרות, מתמטיקה, מדע, אזרחות, שפות זרות, וכו'. מקור: דן בן-דוד, אוניברסיטת תל-אביב נתונים מה-OECD

גם שעות ההוראה קוצצו. למרות זאת, בישראל ניתנים 13.5% יותר שעות לימוד לתלמידים בגילאים 7-14 מממוצע מדינות המערב. כפי שמראה ה-OECD, ב-22 מדינות מתוך ה-26, מספר שעות הלימוד היה קטן ממספר שעות הלימוד שניתנו לילדי ישראל. אז איך יתכן שבמבחנים הבינלאומיים, רמת ההישגים של תלמידי ישראל בגילאים אלה נמצאת בתחתית העולם המערבי בתחומי ליבה כמו מתמטיקה, מדע וקריאה? מה מלמדים בשעות הנוספות שאנו מממנים? בגילאים 9-11, למשל, חלק מההסבר נעוץ בעובדה שמדינות ה-OECD מקדישות 93% משעות הלימוד שלהן לתחומי ליבה בזמן שרק 56% משעות הלימוד בארץ מופנה למקצועות החשובים ביותר. זו אינה בעיה של מחסור בכסף אלא של מחסור במדיניות מושכלת.

הכיתות בישראל אכן צפופות למדי: 27 תלמידים בכיתה בית ספר יסודי בישראל לעומת 21 בממוצע ב-OECD. התמונה חמורה יותר בחינוך העל-יסודי הנמוך: 32 תלמידים בכיתה ישראלית לעומת ממוצע של 24 ב-OECD. אך הבעיה אינה מחסור במורים. מספר התלמידים למורה בישראל זהה לממוצע ה-OECD: 17 תלמידים למורה בחינוך היסודי ו-13 בחינוך העל-יסודי. במילים אחרות, השרה צריכה לשאול רק את עובדי משרדה מדוע הכיתות בישראל כל כך צפופות, כי אין כל מחסור בתקציבים, במורים או בשעות לימוד.

למערכת החינוך תפקיד מרכזי – אך לא בלעדי – בהתדרדרות החמורה, המתמדת והמסוכנת של החברה בישראל. אולם המערכת נמצאת בהכחשה מלאה מזה שנים. רפורמה כוללת תעלה כסף רב מעבר לתקציבים הנוכחיים. חשוב להקצות את התוספת, בתנאי שמי שדורשת שיופנו אליה משאבים נוספים, על חשבון צרכים אחרים של החברה, תפנים שכוונות טובות עם תג מחיר גבוה אינן תחליף לרפורמה אמיתית בתפיסה ובהתנהלות של מערכת החינוך.